

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ЈНУ ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
„КРСТЕ МИСИРКОВ“ – СКОПЈЕ
ул. „Григор Прличев“, бр. 5, 1000 Скопје, Р Македонија
Централа: +389 2 3114 733 телефон/факс.: +389 2 3 222 225
Електронска адреса: kontakt@imj.ukim.edu.mk
Веб-страница: www.imj.ukim.edu.mk

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ИЗВОР НА ФИЛОЛОШКИ И НА КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

Скопје, 2020

Редакција

д-р Елена Јованова-Грујовска, н. сов./ред. проф. (директор на Институтот)

д-р Лидија Тантуровска, н. сов./ред. проф. (претседател на Одборот)

д-р Катица Трајкова, н. сов./ред. проф. (секретар)

д-р Мери Цубалевска, н. сов./ред. проф.

д-р Елена Стоевска-Денчова, н. сов./ред. проф.

д-р Лилјана Макаријоска, н. сов./ред. проф.

д-р Веселинка Лаброска, н. сов./ред. проф.

д-р Мери Јосифоска, в. н. сор./вонр. проф.

д-р Снежана Петрова-Џамбазова, в. н. сор./вонр. проф.

акад. Јан Соколовски (Вроцлав)

д-р Бранко Тошовиќ (Грац)

д-р Емине Инанир (Истанбул)

д-р Вера Смоле (Љубљана)

д-р Жарко Бошњаковиќ (Нови Сад)

д-р Наталија Бороникова (Перм)

д-р Ален Калајџија (Сараево)

д-р Станислав Станковиќ (Косовска Митровица)

д-р Борјана Прошев-Оливер (Загреб)

Зборник на трудови од Меѓународната научна конференција „Македонскиот јазик – извор на филолошки и на културолошки истражувања“, одржана на 13 и на 14 ноември 2019 година во рамките на Отворените денови на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

811.163.3(082)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција "Македонскиот јазик - извор на филолошки и на културолошки истражувања" (2019 ; [Скопје])

Македонскиот јазик - извор на филолошки и на културолошки истражувања : [зборник на трудови] / Меѓународна научна конференција "Македонскиот јазик - извор на филолошки и на културолошки истражувања" (13 и 14 ноември 2019 година) ; [главен и одговорен уредник Лидија Тантуровска]. - Скопје : Институт за македонски јазик "Крсте Мисирков", 2020. - 402 стр. : илустр. ; 24 см

Фусноти кон текстот. - Summary. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-220-069-9

а) Македонски јазик -- Зборници

COBISS.MK-ID 52167173

© Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје, 2020

Сите права за ова издание се заштитени со закон. Забрането е копирање, умножување и објавување делови или на целото издание во печатените и во електронските средства за јавно информирање, или друг вид јавна употреба или изведба, без согласност на авторот или на издавачот.

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ИЗВОР НА ФИЛОЛОШКИ
И НА КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

Меѓународна научна конференција
„Македонскиот јазик – извор на филолошки
и на културолошки истражувања“
(13 и 14 ноември 2019 година)

Скопје, 2020

СОДРЖИНА

Борче Арсов	
ПРЕГЛЕД НА НАЈЧЕСТИТЕ ГЛАГОЛСКИ ФОРМИ ЗА ИЗРАЗУВАЊЕ НА МИНАТОСТА ВО ПРВИТЕ ПРЕВОДИ НА НОВИОТ ЗАВЕТ НА СОВРЕМЕН МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НАПИШАНИ СО ГРЧКО ПИСМО.....	11
Мар’јана Барчук-Галик	
КОНЦЕПТ “ВБОЛВАЉНИК” У СЛОВ’ЈАНСКИХ МОВАХ: ПОРОВНЯЈЉНО-ТИПОЛОГЧНИИ АСПЕКТ	25
Родна Величковска	
МУЗИЧКИОТ ЈАЗИК НА ЕДЕН ОД БАЛАДНИТЕ МОТИВИ ВО МАКЕДОНСКОТО ТРАДИЦИОНАЛНО НАРОДНО ПЕЕЊЕ.....	39
Снежана Велковска	
ОНОМАТОПЕЈАТА И ФРАЗЕОЛОГИЈАТА.....	53
Бранислав Геразов, Веселинка Лаброска, Ирена Савицка	
ИЗРАЗУВАЊЕ НА ЛИНГВИСТИЧКИТЕ ФУНКЦИИ ПРЕКУ ИНТОНАЦИЈАТА ВО СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК	59
Татјана Гочкова-Стојановска, Елизабета Бандиловска	
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАКО НЕМАЈЧИН И СТЕПЕНОТ НА УСВОЕНОСТ НА ЈАЗИЧНИТЕ ЗНАЕЊА	71
Марија Гркова	
УСВОЕНОСТА НА ГЛАГОЛСКИОТ СИСТЕМ ВО ПРЕДМЕТНАТА НАСТАВА (КАЈ УЧЕНИЦИТЕ ВО ШТИПСКО)	77
Сашка Грујовска-Миланова	
ЗА УПОТРЕБАТА НА ГЛАГОЛСКИТЕ ВРЕМИЊА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ПРИ РАСКАЖУВАЊЕТО СО НОВИ...	93
Александра Ѓуркова	
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО ЈАВНАТА СФЕРА – ЈАЗИЧНИ И ИДЕНТИТЕТСКИ КРИЗИ ВО МАКЕДОНИЈА	103
Светлана Давкова-Ѓоргиева	
ОД ДИЈАЛЕКТНАТА ЛЕКSIKA ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	117

<p>Јасминка Делова-Силјанова ФРАЗЕМИ СО КОМПОНЕНТА НОКОТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ЧЕШКИОТ ЈАЗИК</p>	125
<p>Кристина Димовска ПРЕДИЗВИЦИТЕ НА ПРЕВЕДУВАЊЕТО „ПОМОРЈАНСКА“ ТЕРМИНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ...</p>	131
<p>Васил Дрвошанов ИМЕНУВАЊАТА НА <i>БАЧИЛОТО</i> ВО МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ.....</p>	141
<p>Виолета Јанушева МНОЖИНАТА НА ИМЕНКИТЕ ШТО СЕ УПОТРЕБУВААТ САМО ВО ЕДНИНА ВО МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК.....</p>	149
<p>Елена Јованова-Грујовска, Елизабета Кузмановска МЕСТОТО НА ЕКСПРЕСИВНАТА ЛЕКСИКА ВО ИНФОРМАТИВНИТЕ ЕМИСИИ НА ЕЛЕКТРОНСКИТЕ МЕДИУМИ</p>	161
<p>Надежда Јовић ЛЕКСИЧКИ СЛОЈЕВИ У <i>ХИЛАНДАРСКОМ МЕДИЦИНСКОМ КОДЕКСУ</i> (ПРЕПИС XVI ВЕК)</p>	167
<p>Мери Јосифовска СОПСТВЕНИТЕ ИМИЊА ВО РОМАНОТ ЗА ДЕЦА „ГОЛЕМИ И МАЛИ“ ОД БОШКО СМАКОСКИ.....</p>	177
<p>Бобан Карапејовски, Марија Пандева ДИРЕКТНОТО КАЖУВАЊЕ СО МИНАТО НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЕ (врз материјали од творештвото на Блаже Конески)</p>	183
<p>Масіеј Кавка КОНЦЕПТОТ <i>ТАТКОВИНА</i> ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....</p>	193
<p>Јана Кузманова ПРЕТСТАВУВАЊЕ НА ГРАМАТИЧКИТЕ КОНСТРУКЦИИ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ПРЕКУ КОНТЕКСТНО-СЛОБОДНИ ГРАМАТИКИ И ПРИМЕНИ.....</p>	199
<p>Лилјана Макаријоска, Бисера Павлеска-Георгиевска ЛЕКСИЧКАТА СИНОНИМИЈА ВО СРЕДНОВЕКОВНИТЕ МОЛИТВЕНИЦИ</p>	207

Лилјана Макаријоска, Мери Цубалевска ЛЕКСИКАТА ВО ТВОРЕШТВОТО НА ИВАН ЧАПОВСКИ	223
Јордана Марковиќ НОМИНАЦИЈА УЧЕСНИКА У СВАДБЕНИМ ОБИЧАЈИМА У СРПСКОМ И МАКЕДОНСКОМ ЈЕЗИКУ	235
Наташа Миланов О ПОЛИСЕМИЧНИМ ГЛАГОЛИМА КОЈИМА СЕ ПРИМАРНО ОЗНАЧАВА ПЕРЦЕПЦИЈА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ – СТАЊЕ У ДЕСКРИПТИВНОМ РЕЧНИКУ И САВРЕМЕНОМ ЈЕЗИКУ	253
Емил Ниами ТИ VS. ВИЕ – ЕТИКЕЦИЈАТА ПРИ КОМУНИКАЦИЈАТА ВО СОВРЕМЕНОТО МАКЕДОНСКО ОПШТЕСТВО	263
Билјана Никовска МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА ИМИЊАТА НА ЛИКОВИТЕ НА БИАТРИКС ПОТЕР	269
Виолета Николовска ЈАЗИЧНА (НЕ)ПИСМЕНОСТ	279
Димитар Пандев ЈАЗИЧНИТЕ ЗАЛОЖБИ НА КОДИФИКАТОРИТЕ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	289
Искра Пановска-Димкова АКЦЕНТСКИТЕ ЦЕЛОСТИ ОД ДВА ПОЛНОЗНАЧНИ ЗБОРА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК.....	303
Катерина Петровска-Кузманова ЗАСТАПЕНОСТА НА ИСТРАЖУВАЊАТА ЗА ЈАЗИКОТ ВО СПИСАНИЕТО „МАКЕДОНСКИ ФОЛКЛОР“	313
Снежана Петрова-Џамбазова КАТЕГОРИЈАТА ВИД ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И СОВРЕМЕНАТА УПОТРЕБА НА ВИДСКИТЕ ПАРОВИ ВО МЕДИУМИТЕ.....	325

Милица Стојановић	
СЕМАНТИКА ГЛАГОЛА СА	
ПОЧЕТНИМ МОРФЕМСКИМ СЕГМЕНТОМ <i>ОБЕЗ-</i>	
У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	331
Вера Стојчевска-Антиќ	
СЛОВЕНСКОТО РАКОПИСНО НАСЛЕДСТВО ОДРАЗЕНО	
ВО ПОВЕЌЕ РАЗНОРОДНИ ТЕКСТОВИ	343
Лидија Тантуровска	
НЕШТО ЗА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА ПО ПРЕДМЕТОТ	
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ЗА УЧЕНИЦИТЕ ОД ДРУГИТЕ ЗАЕДНИЦИ	
(ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ)	
– размислувања и предлози	351
Ленка Татаровска	
СУШТИНАТА НА ЈАЗИКОТ ВО СВЕТОТ НА	
МАРКО ЦЕПЕНКОВ	357
Марија Томанова	
ЗНАЧАЈ МАКЕДОНСКОГ ЈЕЗИКА У 21. ВЕКУ	
(Измеѓу чекића и наковња)	365
Alen Kalajdžija	
BOSANSKE BLASFEMIČNE RIJEČI I IZRAZI	
PREMA RAZUMIJEVANJU ABDULVEHABA	
ŽEPČEVIJE ILHAMIJE U DJELU <i>TUHFETUL-MUSALLIN</i>	
<i>VE ZUBDETUL-HAŠ'IN</i>	375
Tomislav Longinović	
JEZIK I NACIJA: OD IDENTITETA DO APSURDA	385
Maria Stryszewska	
PRZYMIOTNIKI OD NAZW BOTANICZNYCH W JĘZYKU POLSKIM,	
MACEDOŃSKIM I ROSYJSKIM	389

Виолета НИКОЛОВСКА
Факултет за образовни науки
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Штип

ЈАЗИЧНА (НЕ)ПИСМЕНОСТ

Апстракт: Тема на излагањето ќе биде јазичната култура, и тоа кај една одредена социјална група, која треба да биде носител на општествениот живот и општествените промени – студентите, идните академски граѓани во нашата заедница. Поимот јазична култура е еден од клучните поими во модерната социолингвистика, поточно научната дисциплина јазична политика и јазично планирање. Преку овој поим се определува реалниот статус на јазикот во една заедница. Според теоретичарите во оваа област, централните елементи во градењето на јазичниот статус не се легалните акти, туку тие имаат вонлингвистички карактер. Тоа се естетски, психолошки, идеолошки фактори. Јазичната култура и односот на говорната заедница кон неа се битен фактор во градењето на јазичниот статус. Предмет на анализа ќе биде комуникацијата на студентите со професорот (и тоа првенствено писмената електронска комуникација), значи употребата на стандардниот јазик во даден социјален контекст. Сликата што ќе ја прикажеме ни го покажува степенот на култура на јазично изразување кој се стекнува во нашето задолжително дофакултетско образование. Импликациите од истражувањето се однесуваат на аспектите на градење на стратегија во однос на употребата на стандардниот македонски јазик и јазичната политика.

Клучни зборови: јазична култура, компетенција на употреба, компетенција на систем.

Терминолошки рамки

Јазичната култура е дел од севкупната култура. Во рамките на лингвистиката, таа се разгледува првенствено во социолингвистиката и е во врска со термините стандарден јазик и норма на стандардниот јазик (Radovanović 1979); како и со терминот еластична стабилност на нормата (Корубин 1969).

Јазичната култура е еден од клучните поими и во научната дисциплина јазична политика и планирање, како фактор кој го одразува реалниот статус на еден јазик во општеството (Ricento ed. 2006).

Во крајна линија, јазичната култура, како елемент на компетенцијата на употреба на системот (Најмз 1980) е во врска и со стилистиката, поточно лингвостилистиката чиј предмет на истражување се функционалните стилови на стандардниот јазик.

Клучни поими во употребата на мајчиниот јазик, во рамките на социолингвистичките истражувања од една страна, и на мајчиниот јазик како предмет на дидактичка обработка од друга страна, сметаме дека се поимите компетенција на систем и компетенција на употреба (компетенција на комуникација)¹. Термините ги воведува Дел Хајмз (Најмз 1980) во својата позната *Етнографија на комуникацијата*. „Лингвистичката теорија компетенцијата ја третира како усвојување на способност да се произведуваат и разбираат сите и која било граматичка реченица на еден јазик. Детето, кое може да ја произведе која било, и сите граматички реченици на еден јазик со подеднаква способност, во заедницата бездруго претставува своевидно општествено чудо. Всушност, во општествената матрица во која детето го усвојува граматичкиот систем на мајчиниот јазик, подеднакво го усвојува и системот на негова употреба со оглед на личностите, местата, целта на комуникација и останатите комуникативни можности и тоа со оглед на сите компоненти на комуникативните чинови, како и со ставовите и убедувањата во однос на нив. Детето развива и обрасци на употреба на јазикот во разговорот, во обраќањето, стандардни навик и сл. При вака дефинираното усвојување се востановува социолингвистичка компетенција на детето (или пошироко комуникативна компетенција), всушност негова способност во општеството да партиципира не само како негов член што зборува (говори), туку и како член кој комуницира“ (Најмз 1980: 136).

Компетенцијата на систем, според ова, е она што структуралистите го дефинираат како јазик (наспрема говор) и она што Чомски го нарекува компетенција (наспрема перформанса). Тоа е всушност познавањето на јазичниот систем, кое на говорителот на јазикот му овозможува да продуцира и да разбира неограничен број граматички реченици на јазикот. Она што го воведува Дел Хајмз е компетенцијата на употреба на јазикот во даден социјален контекст. Според Хајмз (Најмз 1980: 137), секоја социјална релација нужно вклучува и избор на соодветни комуникациски средства кои се својствени или специфични за таа релација. Комуникациските средства се структурирани на начин што е неделив од карактеристиките на социјалната релација. Овие

¹ Се одлучивме да го употребуваме терминот компетенција на употребата, а не компетенција на комуникацијата, од причина што неговото значење сметаме дека е потесно: ја опфаќа употребата на јазикот во конкретен говорен настан, определен од неговите учесници, целта на комуникација, местото и сл. Сметаме дека терминот компетенција на комуникација има пошироко значење, кое би ја подразбрало и компетенцијата на јазичниот систем. Во истиот контекст, Хајмз го употребува и терминот социолингвистичка компетенција, при што и самиот нагласува дека терминот комуникативна компетенција има пошироко значење (Најмз 1980: 136).

средства им стојат на располагање на условите кои ги дефинираат социјалните релации, природата на социјалните релации и нивните последици.

Нашето истражување се однесува токму на овој вид на јазична компетенција: компетенција на употреба. Ја анализиравме употребата на стандардниот македонски јазик во определен социјален контекст: образование – високо образование, комуникација на студент со професор. Ја анализиравме првенствено електронската комуникација на студентите од Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип со предметниот професор по Македонски јазик. Во анализата беа опфатени студенти од различни факултети (со оглед на тоа што предметот е избран универзитетски) и од различни семестри². Специфично за оваа анализа е тоа што на студентите во секојдневната комуникација основен јазичен идиом на кој комуницираат им е родениот дијалект (во најголем број случаи штипско-струмичките говори од источните говори на југоисточното наречје на македонскиот јазик). Тоа значи дека зборувањето на стандарден јазик кај нив е ограничено во посебни социјални контексти, од кои најзначаен е образовниот процес, и поради тоа од нив бара дополнителен социјален и комуникативен напор. Употребата на стандардниот јазик наспрема дијалектот во соодветен социјален контекст е една од компонентите на компетенцијата на употреба, но не и единствена. Во компетенцијата на употреба секако спаѓа и употребата на соодветен функционален стил на стандардниот јазик. Резултатите од истражувањето повлекуваат и импликации за квалитетот на образовниот процес до степенот на високо образование.

Искусства: јазичната култура – состојби

Истражувањето што го спроведовме нè доведе до следната констатација: студентите располагаат со повисоко ниво на компетенција на систем, одошто компетенција на употреба. Тоа значи дека во дофакултетското образование, студентите главно имаат стекнато знаења од метајазикот (во лингвистичка смисла) и граматиката. Компетенцијата на употреба како да не е стекната (не се знае во која ситуација кој регистар од стандардниот јазик се користи). Ќе наведеме некои примери од електронската комуникација со студентите:

Професорке овде е студентка од Сирумица Педагошки факултет и прва година. Сакам да ве прашам за семинарската дали може да ишшвам за Морфологија и морфосинтакса, и дали иста и треба да биде предадена во иџнок на 24. 12. 2010. Однапред благодарам!

Zdr Profesorkе ,

² Анализата ја поткрепивме и со материјал од студенти што кај истиот професор слушаат и други предмети.

bi ve zamolila da mi pisete povratna informacija , vo vrska so predmetnata materija po vasiot predmet Makedonski Jazik so kultura na izrazuvanje , jas sum vonreden student , i istiot treba da go polagam na 22 fevruari vo ovaa ispitna sesija.

Maja Stojanovska Od Skopje vcera sto bev kaj vas vo kancelarija

Odnapred vi Blagodaram

pozz

Zdravo profesorke. Ako se gotovi rezultatite od vtoriot kolokvium za pedagogski fakultet ipratete gin a ovoj e-mil.

*Pozdrav*³

Pocituvana profesorke,

Dali moze da mi gi napisete datite za ispit po makedonski jazik(univerzitetski predmet)

Blagodaram

*Pozdrav.*⁴

Ve молам најишиеее ми на кој факултеееи сее, кој насееавен ценееар и кој семесееар ви е иеедвиден исееиоооо. Колку шеео знам, универзеееиескеее изборни иеедмееи се во лееен семесееар, да не имаее некоја геешка?

Поздрав,

Praven fakultet.

Jas ne go prijaviv vo lanskiot leten semester i sakam da go polagam ova sesija.

³ Во однос на културата на комуникација, овде се работи за заповед!

⁴ Следува одговорот на професорот. Универзитетските изборни предмети ги полагаат студенти од различни наставни центри на дисперзираните студии во неколку градови. За секој наставен центар има различен датум. Ваква комуникација, како таа што следува – барање на информации што студентот треба самиот да ги наведе, се случува со голем број на студенти (пријавуваат по 200 во сесија).

Кој насџавен ценџар Ивана? Кој ѓрад, Скопје или Шпџиџ⁵?

Vo stip

Ивана, која ѓодина сџе? Како ќе џолаѓаџе Македонски јазик? На кое џисмо џишуваџе? Шпџиџ со мала буква ли се џишува?

Дојдеџе на 04. 02. Во 12 часоџи на ФОН или на 14. 02 во 12 часоџи на ФОН.

Поздрав,

Nemat kirilicna podrсka na telefonot!!!⁶

Vladodaram na informaciiе

Pozdrav

Почџиџувана Професор д-р Виолеџа Николовска

Јас сум Елизабелџа Аџанасова од Пробиџиџиџи. Заџишана сум како вонреден сџудениџ во џрва ѓодина на Факулџеџиџиџи за Образовни науки – оџсек Предучџиџино образование, во учебнаџа 2018/2019 ѓодина. Ве замолувам за информациџа џо џредмеџиџиџи Македонски јазик со кулџура на изразување кој маџеријал е џоџребен за исџиџи, воедно дали е џоџребна Семинарска рабоџа и на која џема (до коѓа да се израбоџи семинарскаџа).

Ви блаѓодарам.

Со џочџиџи,

Претпоследниот пример со студентката од Правен факултет е одлична илустрациџа за нивото на комуникациски вештини кое нашите студенти го имаат стекнато во дофакултетското образование. Лингвистот Мартин Џос (според Костиџ 2016: 114 – 117) облиците на комуникациџа ги сведува на пет говорни стилови, од кои најелементарен (по јазична експлицитност и изразност) е интимниот, а највисок е декларативниот (според терминологиџата на Џос – frozen language, formative clock). Комуникациските вештини на нашите

⁵ Всушност, Правен факултет има и во Струмица.

⁶ Од аспект на карактеристиките на видот на говорен чин, овде веќе се работи за кавга, караница.

студенти, според класификацијата на Џос би се движеле во рамките меѓу првиот (интимен) и вториот (конверзациски / casual) говорен стил, иако според социјалниот контекст би требало да се на ниво на третиот – консултативен стил. „Сасвим је другачија ситуација када је реч о трећем разговорном стилу који Џос назива консултативним. Тај стил подразумева маѓу групa и људе који се меѓусебно не познају и који су се састали да расправе нека питања од заједничког интереса. Он подразумева организацију маѓег, односно веѓег скупа саговорника. Реченице морају бити јасно исказане, морају се држати предмета разговора, искази морају бити јасно дефинисани, јер од оваквог типа разговора зависи неко решење које може имати позитивне или негативне последице. Битна је разлика измеѓу консултативног и разговорног⁷ стила. Консултативни стил произлази из друштвених или пословних потреба, док разговорни стил може да бeде само пука информација са маѓе или више формулисаним циљем. Реалтивно мали број људи влада консултативним језиком. Тај стил се мора савладати праксом и учењем, добро осмишљене стратегии разговора који се води. Консултативни језички стил подразумева вишегодишње искуство, слободу изражавања и знатно виши степен формулисања сопствених мисли и долажења до закључка“ (Костић 2016: 116).

Резултатите од анализата што ја извршивме, ги разгледуваме на три плана: поширок план кој се однесува на комуникацијата воопшто (вклучувајќи ја тука и невербалната), план на компетенција на систем и план на компетенција на употреба. Што се однесува до културата на комуникација, сфатена во поширока смисла, која би опфатила држење на телото при комуникација со професорот, однесување во просторот, начин на облекување соодветен на ситуацијата, би кажале дека малку студенти имаат изградено повисоко ниво на комуникациски вештини соодветни на социјалната ситуација во која се наоѓаат. Повеќето од нив, не дочекуваат да бидат повикани во канцеларија (дури и кога е очигледно дека професорот е зафатен); поставуваат директни прашања (без вовед во учтива комуникација од типот *Се извинувам....; Дали би можеле да ...*); држењето на телото им е слободно како да разговараат со другари, со сите пропратни движења, дури имавме и екстремна ситуација студентка што се извинува за тоа што препишувала на испит да седи до нејзина пријателка – професор од иста канцеларија со предметниот и да се „извинува“, всушност оправдува со скрстени нозе... Облекувањето на студентите не отскокнува од пристојните норми на социјалниот контекст, тоа е секојдневна, младешка облека која сосема им доликува.

На план на јазичниот систем, студентите покажуваат повисоко ниво на стекнати компетенции. Тие се запознаени со метајазикот на лингвистиката, имаат барем основни познавања на граматиката на македонскиот јазик. Во однос на јазичните нивоа, студентите најмногу грешат на ниво на синтаксата.

⁷ Разговорен или конверзациски стил е во преводот. Оригиналниот термин е casual.

Особено слабо е развиена структурата на сложената реченица, пред сè релативната реченица. Пр. *Теоретичарој Херман Паул сјага во младограмајичариите, кој вели дека не постои изучување на јазикот без изучување на неговата историја; Всушност, јазичниот знак постои во човеот, како нешто апстрактно, односно, **прејсјава** за одреден акустички впечаток, кое има одредено значење.* Релативната реченица е феномен кој доста е истражуван во нашата лингвистика и кој може да се истражува и од овој аспект, бидејќи во структурирањето на релативната реченица не грешат само студентите. Она што многу не изненади е еден друг факт, имено тоа што многу често забележавме грешки во конгруенцијата во рамките на синтаксичките единици: *...според Хумболт, изразната форма на зборовите и нивното значење зависел од менталноста на народот и го изразува нивното поглед кон светот.* Особено последниот тип грешки, грешките во конгруенцијата, може да бидат резултат или на невнимание, или на нешто многу посериозно: проблем во когнитивните процеси кај младите луѓе што се на возраст да бидат студенти. Со оглед на тоа што се повторуваат, повеќе сме на мислење дека нашите студенти имаат проблем со логичките процеси на мислење (и невниманието за време на испит кај родени говорители на мајчин јазик, особено на полнолетна возраст, не би можело да биде причина за грешки во конгруенција). Всушност, потешкотиите во структурирањето на реченицата може да бидат доказ само на слабо развиена писменост во најмала рака, а секако и на слабо развиени когнитивни процеси.

На план на морфологијата, со оглед на тоа дека студентите се од источното наречје, се забележува префрлање на глаголите од и-глаголска група во е-глаголска група, што е одлика на нивните дијалекти, дури и кога се обидуваат да зборуваат литературно.

Интересна е уште една појава на употребување на различен идиом⁸ со кој се комуницира во две различни ситуации: при „официјално“ одговарање (учество во вежби, на испит) и при „неофицијално“ поставување прашања, разговор со професорот надвор од предавалната. Кога одговараат, студентите се трудат да зборуваат литературно, во сите други случаи, тие зборуваат (со професорот) на својот дијалект. Ова може да биде резултат на една „подвоеност“ во јазичното однесување на наставниците во дофакултетското образование во средини кои се дијалектни. Наставниците предаваат на литературен јазик, а другата комуникација со учениците им е на соодветниот дијалект. Овој модел најверојатно го копираат во своето јазично однесување и нашите студенти.

Во однос на писменото изразување, постои разлика помеѓу електронската комуникација и писмените вежби, проектни задачи и испити. Во

⁸ Терминот идиом го сфаќаме во неговото пошироко значење како секоја јазична разновидност (Škiljan 1985: 137).

електронската комуникација, многу често, не се користи официјалното писмо. Изговорот е, како што видовме, дека телефоните немаат кирилична поддршка. Наше мислење е дека тоа и не е баш така. Мал број паметни телефони немаат кирилична поддршка, а студентите пишуваат и од компјутер, особено кога прикачуваат документи. Се работи за линија на помал напор: се штеди на движења на прстите (што е посебна тема, за која пишувавме во Николовска 2011). Следниот проблем, по зачестеност, во писмената комуникација е употребата на интерпункциските знаци: интерпункциски знаци речиси и не се употребуваат. Главно се употребува точка, а некогаш и таа се изостава.

Употребата на соодветен функционален стил на стандардниот јазик, естетиката и јасноста на изразувањето, ги оставивме за крај. Тие, според наше мислење (студентите како што рековме не го употребуваат консултативниот говорен стил, според класификацијата на Мартин Џос) и не се доволно развиени. Секако, постојат и позитивни исклучоци, но ние зборуваме за еден просек, за јазична ситуација која ја среќаваме многу често.

Дидактички пристап

Нашето истражување покажа дека она што слабо е развиено кај нашите студенти (млади луѓе) не е компетенцијата на системот, не е познавањето на метајазикот и грамтичките правила, туку компетенцијата на употреба.

Ова сознание секако треба да повлече и дидактички импликации во наставата по мајчин јазик. Како прво, сметаме дека треба да се осознае и да се промовира (и во образованието) поимот јазична култура. Треба да утврдиме колку овој поим е изграден во свеста на нашите наставници, првин по настава на мајчин јазик, а потоа и кај целиот наставен кадар на сите нивоа во образовниот процес. Овој поим треба и да се популаризира, а за тоа медиумите се најпогодно средство.

Наставата ќе биде ефикасна ако има јасно дефинирана цел. Сите ние знаеме да зборуваме на мајчин јазик. Тогаш која е целта на наставата по мајчин јазик (прашање со кое нè напаѓаат многу често заговарачите на тоа дека на децата им е потребно да знаат само светски јазик). Она што се учи на наставата по мајчин јазик е како е можно со 31 глас (со кои располага нашиот јазик) да пренесеме толку многу соопштенија, да комуницираме, да пишуваме книги, наука, поезија. Тоа е граматиката на јазикот. Тоа е познавањето на системот на мајчиниот јазик. Со така осмислена настава по мајчин јазик и со така дефинирана цел секако ќе постигне ефект. Она што друго се усвојува на часовите по мајчин јазик е и метајазикот, јазикот на научна дефиниција. Тоа е во врска со компетенцијата на системот.

На план на компетенцијата на употреба, треба многу да се работи. Стекнувањето на јазична култура, треба да се смета и како себеукрасување, како еден сегмент на една однегувана личност. Мора да се знае што се учи и

зошто се учи, ако сакаме да имаме резултати во наставата. Наставата без јасно дефинирана и корисна цел е неефективна настава. На пример, во однос на употребата на интерпункциските знаци, треба да им се укаже на студентите дека тие се одраз на нашиот ритам на зборување, на нашите емоции (дали викаме, сме изненадени, дали правиме „значајна“ пауза во зборувањето...).

Во наставата по мајчин јазик, првенствено се учи метајазикот, организацијата на системот и се стекнува јазичната култура. Ако вака ја дефинираме целта, ќе имаме резултати.

Заклучоци

Во јазичната политика и јазичното планирање, кои веќе се изделуваат како посебни дисциплини од социолингвистиката (Ricento ed. 2006), се зборува за статус на јазикот во дадена заедница. При тоа, јазичната култура се определува како еден од релевантните фактори кои го дефинираат реалниот статус на јазикот во таа заедница. Според теоријата на јазична политика и планирање (Ricento 2006: 5), социјалната полезност на јазикот опфаќа два моменти: пазарна вредност на јазикот, како средство за комуникација во средината и низа субјективни карактеристики кои се во врска со општествената јазична култура. Според теоретичарите на оваа област, статусот на јазикот не зависи исклучиво и неопходно од легалниот статус на јазикот во државата (што го добива во извршни, законодавни и правни рамки). Тоа, според овие теоретичари е неопходниот минимум. Централните елементи во достигнувањето на јазичниот статус, според нив, не се исклучиво лингвистички: тука влегуваат естетски, психолошки, идеолошки фактори. При тоа, градењето на свест за јазична култура и нејзиното негување е еден од факторите кои, како што рековме, влијаат на реалниот статус на јазикот во заедницата.

Нашето истражување покажа дека токму на планот на јазичната култура образовниот процес (на ниво на дофакултетско образование) покажа најслаби резултати. Во однос на стекнатите компетенции, компетенцијата на употреба на јазикот се покажа дека е на ниско ниво (во контекстот на формална комуникација се движи во рамките на интимна до секојдневна /casual, неформална комуникација). Оттука произлегува и тоа дека целта на наставата по мајчин јазик треба јасно да се дефинира: стекнување на компетенции за систем, од една страна, и стекнување на компетенции за употреба на стандардниот јазик (стекнување на соодветна јазична култура, градење на свест за јазичната култура како дел од личната и општествената култура). За секоја цел што ќе си ја поставиме, треба да се развие и соодветна стратегија за нејзино остварување. Областите во кои треба да ја градиме и во кои треба да ја развиваме јазичната култура се во прв ред образованието (вклучувајќи го тука и личниот пример на носителите на образовниот процес – наставниците), но и сите сфери на општествено живеење, од кои најмоќна е сферата на медиумите, особено е-просторот, просторот на електронската комуникација. Таа стратегија

би опфатила медиумски кампањи, отворање на лекторски страници, блогови кои би функционирале како што функционираше Јазичното катче на Корубин. Во регионот постојат веб-страници кои даваат јазични совети, спроведуваат анкети како е јазично поприфатливо, спроведуваат истражувања, коментари, на пр. на правописни решенија, даваат услуги за преведување, наведуваат секој ден по некој интересен факт за јазикот итн. Соодветно реализирана јазична стратегија насочена кон подигнување на нивото на јазична култура, ќе влијае и на реалниот статус на македонскиот јазик како наш национален белег, но и како официјално средство за комуникација во државата.

Summary

Our research of the style of language communication of students in the educational process as a social context has shown that students have developed competence of the language system (metalinguage and grammatical rules), but insufficiently developed competence to use the language system in a particular context. Our research has implications for defining the goals of mother language teaching. The linguistic culture is a factor that determines the real status of the language in the community. Our conclusions are moving in the direction that we need to work on improving the level of linguistic culture, through properly organized mother language teaching, through appropriate language behavior of teachers and of course by creating an appropriate language policy that would include social media activities and media campaigns.

Литература

- Корубин Благоја. 1969. *Јазикот наш денешен*. Скопје: Наша книга.
- Костић Ђорђе. 2016. *О култури збора и језика*. Београд: Штампарија РТС.
- Николовска Виолета. 2011. „Кирилицата и економската моќ“. Зборник на научни трудови од Втората меѓународна конференција *Меѓународен дијалог Исцок – Запад*. Св. Николе – Тамбов, 143–146.
- Hajmz Del. 1980. *Etnografija komunikacije*. Beograd: Beogradski izdavačko – grafički zavod.
- Radovanović Milorad. 1979. *Sociolingvistika*. Beograd: Beogradski izdavačko – grafički zavod.
- Ricento Thomas. “Theoretical Perspectives in Language Policy: An Overview”, во *An Introduction to Language Policy*, Th. Ricento (ed.). Blackwell Publishing, 3–9.
- Ricento Thomas (ed.). 2006. *An Introduction to Language Policy*. Blackwell Publishing.
- Škiljan Dubravko. 1985. *Pogled u lingvistiku*. Zagreb: Školska knjiga.